

*Den rysliga resan
till Ryssland*

Den rysliga resan till Ryssland - en rysare

(Sommaren 1998 i åtta rafflande avsnitt;
tillägg : *JBW i Ryssland.*)

(inledning)

Resan började planeras redan tidigt under våren. Egentligen hade den planerats redan i årtal - jag hade ju aldrig varit i Ryssland, vilket utgjorde en lucka i min utbildning.

Men i samband med min kollega Nils Sondefors 50-årsdag i april 1998 infann sig den perfekta anledningen och det perfekta tillfället - såg det ut som. Föga anade vi vilka hinder som skulle torna upp sig för ett så enkelt företag.

Nils hade regelbundet turnerat i Ryssland under hela 80-talet, närmare bestämt från 1981 till 1989 och då alltid till dåvarande Leningrad, ibland via Reval och Riga eller via Viborg med buss från Åbo. Hans ryska intresse hade alltid varit framträdande men stimulerades så till den grad av dessa resor att han lärde sig flytande ryska och under 90-talet inledde och underhöll en omfattande korrespondens på ryska med en vän i Degtjarsk utanför Jekaterinburg i Ural. Det är denna samlade korrespondens som sedan bildade en av hörnstenarna i Letnanyförlagets utgivning - det omfattande dokumentära arbetet "Rysk korrespondens" av Nils Sondefors och Sergej Djomin, ett gripande verk med helt autentiska inblickar i de kataklysmatiska omvälvningarna i världens största rike under 90-talet med början i krisernas år 1991.

Nils hade aldrig träffat sin vän Sergej. Ett år hade det verkat möjligt, men ej heller den gången kom Nils iväg på sin resa till Ural. Nu 1998 verkade det gyllene tillfället ha kommit då Nils hustru var villig att släppa iväg Nils ut på en så riskabel resa förutsatt att jag följde med honom.

Planeringen inleddes under vårvintern. Emellertid var det olycksbådande tyst från Uralhället, och när Sergej omsider avgav ett utlåtande om Nils vilda resplaner var det negativt på grund av omfattande katastrofer inom Sergejs egen familj. Under kort tid måste han genomföra fem begravningar inom sin egen familj medan samtidigt hans hustru låg svårt sjuk och han inte fick ut någon lön för sitt arbete. Samtidigt läste vi i tidningarna om den stora sprängmedelsfabriksolyckan i Jekaterinburg, där en hel förstad gick åt pipan med tusentals döda. Samtidigt inleddes årets nordiska sommar med en anhopning av katastrofoväder och ständigt nya anryckande områden med ihållande regn - denna fras blev en ständigt återkommande nyckelfras för karakterisering av denna miserabla sommar.

På ett ganska tidigt stadium insåg vi således det orealistiska i att satsa på en resa ända till Ural. I maj föreslog jag att vi skulle begränsa vår ryska resa till Sankt Petersburg, och allt eftersom Sergejs personliga familjeolyckor fortsatte att torna upp sig föreföll denna begränsning alltmera lämplig:

"Hej, Nils! Brevet från Sergej har föranlett många funderingar från min sida och har slutligen mynnat ut i ett konkret förslag, som lyder sålunda:

Sergej måste ha det mycket svårt med alla dessa begravningar och kriser i familjen, och detta känner jag att vi måste ta hänsyn till.

Vad säger du om detta förslag: att vi i år bara gör en liten rysk introduktionsresa till Sankt Petersburg på några dagar, och tar den stora ryska Uralresan nästa sommar i stället? Vad tror du Sergej skulle säga om detta?

Jag har ju själv aldrig varit i Ryssland tidigare och ser med spänning fram emot detta projekt men tänker samtidigt, att det kan vara klokt att ta det försiktigt.

En kuriös detalj, som du kan avfärda som nonsens om du vill: många tycker att jag är rysk och har något ryskt över mig, och mycket tyder på att jag kan ha haft ett tidigare liv i Ryssland före 1917. Att komma till dagens Ryssland med alla dess förändringar sedan 1917 kan kanske bli något av en chock, om jag sveper hela glaset på en gång. Kanske det är säkrast att smaka på glaset först och börja med en klunk i Sankt Petersburg.

Om du inte tycker om mitt förslag skall vi naturligtvis satsa helhjärtat på hela resan nu i sommar. Många hälsningar, din kollega och entusiastiske medresenär," etc.

En annan intressent i resan var Eino Hanski, som Nils redan på ett tidigt stadium erbjudit att följa med. Men Eino satt mitt uppe i nya krävande skulpturprojekt och ville inte återvända till Sankt Petersburg, sin egentliga hemstad, som han inte besökt på 6 år, tomhänt. Skulle han fara tillbaka till Sankt Petersburg ville han ha rikligt med pengar med sig att kunna hjälpa sina vänner med. För att kunna bjuda på det önskade överflödet behövde han en avgörande skulpturbeställning, som han ännu inte hade fått.

Under juli månad klarnade Nils och min resa alltmera i konturerna. Vi skulle åka buss till Stockholm, fortsätta med färja till Åbo för att sedan fortsätta med buss hela vägen fram till Sankt Petersburg - en resa på två dagar och en natt på färjan. I Petersburg skulle vi sedan få fyra hela dagar på oss att göra staden, varefter en likadan hemresa skulle genomföras - en sammanlagd resa på 8 dagar.

Veckan före avresan fick vi emellertid besked om att hela resan måste läggas om. I stället för en svensk buss skulle vi få åtfölja en dansk med dansk reseledare, som då skulle ragga upp oss på vägen i Göteborg. På grund av denna omorganisation i sista ögonblick måste vi även skicka nya passfoton och visumansökningar. Allt måste göras om från början.

En dag före avresan visste vi ännu inte var vi skulle hämtas upp av vem, och det visste inte vår resebyrå Europabuss heller. Den eftermiddagen fick vi äntligen veta det - lördag klockan 12.10 skulle vi hämtas av en gulgrön dansk buss som hette Thinggaard vid Stena Danmark-terminalen. När denna buss punktligt infann sig visade den sig i själva verket heta Frank Hansen - men det var ändå rätt buss.

Sålunda kom vi i alla fall iväg. Tusen andra hinder för resan hade även hopat sig under den sista veckan - mina plikter krävde egentligen att jag avstod från den, egentligen var den för dyr för att jag skulle kunna ha råd med den, om jag genomförde den skulle jag kanske inte mer kunna ta ledigt i Finland i sommar, etc. Men iväg kom vi.

del 2.

Bussresan gick smärtfritt så långt som till Jönköping. Där måste vi byta buss och flytta om bagage till en annan dansk buss som kom från Malmö. Därmed var det slut med bekvämligheten, ty denna nya röd-gula buss var fullproppad, och där gällde mer eller mindre armbågens lag.

Vår reseledare var naturligtvis dansk och talade följaktligen flytande danska. Problemet var bara det, att hans danska var till och med mindre artikulerad än vad danska i allmänhet är, varför det var näst intill fullkomligt omöjligt att förstå något av vad han sade i den öronbedövande mikrofonen. Till detta kom att han var svag för att hålla timslånga föredrag. Han var den typen, som tycker om att utbreda sig i det oändliga över ingenting alls och som använder så många ord som möjligt för att säga så litet som möjligt. Resultatet blev att all min läsning under bussresan fullkomligt ruinerades då han ideligen skulle komma med nya viktiga intetsägande improvisationer i högtalarna med sin ständiga heta potatis i munnen, och så fort han

vart tyst var det Nils som ville tala om någonting ännu viktigare för mig. Den danske obegriplige reseledaren och Nils formligen tävlade om att låta mig få läsa så litet som möjligt.

Vi kom dock i tid till färjan från Värtahamnen till Åbo klockan 9 efter åtta timmar i buss under danskens och Nils ideliga munväder, varefter alla var vrålhungriga. Nils och jag tog ett fullt smörgåsbord, men maten var inte bra. Vad som var fel med den blev vi inte kloka på, men både jag fick kväljningar under middagens gång och Nils efteråt. Han till och med kräktes en aning. Vinet ingick inte i priset, och jag misstänkte därför vinet, som hade en alltför tydlig bismak. Det var australiensiskt rödvin och kostade 140 kronor för en liter.

Det var underbart att rulla ut igen i Åbo efter en frånvaro på 19 år. Den gamla huvudstaden var sig lik och badade i generösaste och vänligaste solsken. Vi rullade upp förbi Slottet längs hela Slottsgatan förbi Domkyrkan och styrde sedan rakt österut. Det var 16 mil till Helsingfors, som vi inte såg röken av, då vi följde autostradan norr om Finlands metropol och även passerade långt norr om Borgå och Lovisa. Den första stad vi såg efter Åbo var faktiskt Fredrikshamn, som vi bara rullade igenom för att fortsätta rätt ut i Ingenmansland.

Autostradan hade upphört för länge sedan, och vildmarken blev påtaglig då de mänskliga boningarna blev allt färre och fattigare. Slutligen tog vägen slut efter Vaalimaa då man ställdes inför den ryska gränsen.

Där tillråddes man att hamstra inför försvinnandet in i Ryssland. Där fanns en väldig tax-free-butik med kafé och allt, så man kunde verkligen ladda upp. "Tax free" heter på ryska ТАКC ФРН, vilket för många av de danska turisterna var det första ryska ord de fick lära sig i livet. Av ren entusiasm över att åter komma in i Ryssland spillde Nils ut sitt öl över mina fötter och sandaler, så att jag fick sitta klafsande i öl resten av resan med Nils uppladdande även med reseledarens frikostigt erbjudna "Gammeldansk" och andra medhavda drycker, vilka spilldes frikostigt ut även de då och då med jämna mellanrum i lämpliga pauser mellan reseledarens ständigt återkommande vidlyftiga nonsensföredrag i högtalarna på renaste danska men med den obotliga heta potatisen i munnen, som han aldrig blev av med hur mycket han än höll låda. Emellertid passerades ryska gränsen smärtfritt utan reprimander och löngdetektorer, och Nils kunde äntligen börja prata ryska på allvar.

För honom var det som att komma hem. Fyra gånger hade han tidigare varit i Leningrad 1981, 82, 83 och 89, och nu fick han för första gången besöka Sankt Petersburg. Det var en oerhörd upplevelse för honom efter nio års skilsmässa från staden, som var lika mycket en hemstad för honom som Göteborg.

Reseledaren maximerade nu sina föredrag till konsekvent non-stop och drog hela den ryska historien inklusive alla turerna omkring Gorbatjov och Jeltsin. Det hade varit mycket intressant om han kunnat göra sig det minsta begriplig och om man inte redan visste allt förut. Nils var esomoftast av avvikande mening från reseledaren och spädde på med öl och vodka och Gammeldansk och började hålla egna föredrag i konkurrens med danskens, så att denne måste komma baköver och be Nils att inte prata så mycket.

Vi rullade igenom Viborg, som ryssarna helt hade låtit förfalla under 40 år som en för dem helt ointressant avlägsen provinsstad som de erövrat och behållit på Stalins order. Först nu hade de börjat sköta om den igen och inlett en långsam restaurering till vad staden en gång hade varit som Finlands andra stad fram till 1939. Den har ett underbart vackert läge mitt i viken med Viborgs Slott från medeltiden som en klenod i klass med Olofsborgs Slott vid Saimen, som ju numera är känd som Finlands mest namnkunniga operascen.

Ett välkommet avbrott i den monotona bussresan erbjöds sedan vid en allmän kaffepaus vid en rysk camping mitt på Karelska Näset. På denna ryska camping fanns inte ett bord, inte en bänk och inte en papperskorg. Hela vägen från ryska

gränsen hade tontals av skräp, plastpåsar, mjölkpaket och annat avfall slängts precis hur som helst överallt. Ingenting var mera uppenbart så fort man kom in i Ryssland, än att Ryssland saknade ett Miljöparti.

Vid denna camping dök en rysk personbil upp som öppnade bakluckan och baren. Till salu var alla tänkbara sorter av suspekt konjak, champagne, likörer och så kallade viner. Det mest iögonfallande vinet hette "Chocolate Casanova Italiana" och var alltså ett chokladvin som hette Casanova med två N. Försäljaren försäkrade mig att vinet verkligen kom från Italien. Jag försökte inte närmare övertyga honom om att "chokladvin" måste om något vara en speciell rysk uppfinning.

Nils fick fylla på sitt konjaksförråd och fick till och med provsmaka den konjak han köpte. Han fann den för söt varför han fick en annan flaska, som när han drack den inne i bussen visade sig om möjligt vara ännu sötare. Man kunde nästan misstänka den för att vara näst intill chokladkonjak men hade dessutom bismaker av glukol och ammoniak. Jag föreslog för Nils att använda den till avloppsrengöring vid något lämpligt tillfälle. Just sådant kunde kanske till exempel behövas till vår kommande hotellklosett.

Medan Nils höll i gång med sin fyndade konjak och gjorde sig allt populärare bland danskarna som den glada dräng han var, höll reseledaren på med sina filibusterföredrag ständigt utan att ta ut potatisen ur munnen. Utom jag och Nils fanns det fyra andra svenskar och fyra mexikanare som inte förstod ett ord av allt han sade. I denna karnevalsstämning nådde vi Systerbäck, den gamla finländska gränsstaden mot Ryssland. Landet hade känts som Finland hela vägen eller rättare sagt som ockuperat land av ryssarna.

Men efter Systerbäck blev vägen vackrare, och snart kunde man skönja Nevan i glimtar mellan träden och den nu anryckande världsstaden, det ryska imperiets huvudstad när det mådde som bäst och stod som högst kulturellt. När jag fick syn på Peter Paul-kyrkans spira högt ovanför husen genomfors jag av en värmande hemkänsla. Kort därpå visade sig Uppståndelsekyrkan och Isakskatedralen, och så följde vi Nevan längs norra stranden ända ner till Alexander Nevskij-klostret och fram till Moskva, som vårt hotell hette.

Det låg mitt framför den kyrkogård där Dostojevskij, Tjajkovskij och alla de andra ligger och precis där Nevskij Prospekt börjar. Det var ett monstruöst fult hotell från kommunisttiden, en sannskyldig mastodontturistbunker, men det var drägligt inuti. Middagen var spartansk och otillfredsställande, vattnet rann inte ut ur badkaret, brusfåtöljen höll på och brusade för evigt om man inte själv stack ner fingrarna i den stinkande klosettvattenbehållaren och klämde fast gummiproppen, och Nils köpte extra snapsar och pratade med varenda ryss han kom åt. Äntligen var han befriad från den danska föredragshållaren och kunde obehindrat prata ryska!

del 3.

Det första jag besökte i Petersburg var Dostojevskijs grav. Den ligger på begravningsplatsen vid Alexander Nevskij-klostret, där han ligger med åtskilliga andra författare och alla Rysslands främsta kompositörer i avdelningen mot söder. De ligger där alla i den prydligaste tänkbara rad: Tjajkovskij, Musorgskij, Cesar Cui, Borodin, Rimskij-Korsakov, Balakirev och mitt emot dem alla Glinka och Dargomyshkij. Tjajkovskijs grav är den ståtligaste, men Borodins är mera smakfull, Rimskij-Korsakovs är originellt rustik, medan Musorgskijs är ganska grovhuggen. Men den finaste av alla gravarna är Dostojevskijs, smakfull och opretentiös med ett ytterst realistiskt skulpturporträtt som hela nekropolens absoluta pärla. Det var som ett mycket kärt återseende med en i högsta grad levande man på hans egen hemmaplan.

Därefter gick jag hela Nevskij Prospekt i dess fulla längd fram till Amiralitetet. Det tog bara en dryg timme. Det konstaterades, att längs hela denna långa och breda underbara gata fanns inte en enda trottoarservering. Ett annat märkligt fenomen med Petersburg var, att denna för cyklister helt idealiska stad med stora avstånd och utan en enda kulle fanns det nästan inte en enda cyklist. Petersburg är således det förlovade landet för cykelhandlare och restaurangpionjärer med smak för uteserveringar som söker nya jungfruliga jaktmarker.

Min promenad gick sedan runt Vinterpalatset för att följa den Stora Nevan motströms. Vid blotta åsynen av Vinterpalatset förstod man varför Leningrad-borna med ens ville att deras stad åter skulle heta Sankt Petersburg. Allt gott och vackert med staden kom till under dess tid som Sankt Petersburg medan allt ont och fult kom att höra till Leningradtiden. Det var inget snack om saken. Leningrad kunde man lätt avstå ifrån och glömma, men aldrig Sankt Petersburg.

Jag följde sedan Sommarträdgården, känd från Tjajkovskijs magnifika och bästa opera "Spader dam", och Marsfältet ner till Kyrkan på Blodet, som nu var färdigrestaurerad men krävde inträde. Den ryska kyrkan är skild från staten och måste helt själv försörja sig och underhålla sina byggnader. Den enda kyrka jag gick in i denna dag var Kazankatedralen, som fortfarande mest bara var utställningshall och museum. Den hade varit museum för ateistisk propaganda men höll nu långsamt på att återomvandlas till kyrka.

Parken söder om Sommarträdgården hade ingen utgång, så där fick man irra omkring ett slag runt dammen och tennisbanorna tills man blev på det klara med att enda vägen ut var att återvända samma väg som man hade kommit för att sedan nå den stora Fontankakanalen och så komma ut på Nevskij Prospekt igen. Det regnade med jämna mellanrum under dagens lopp, så man borde ha tagit med sig ett paraply.

Efter återkomsten till hotellet tog jag och Nils in på ett kafé som var imponerande flott och rent där kaffe med god kaka kostade 7,60 rubler. Kaffet var gott, och fiket utgjorde det bästa tänkbara mellanmål. Nils var spiknykter efter att ha tillbringat natten på eskapader till okända kvarter med okänd spårvagn åt okänt håll och kommit hem på morgonsidan efter att ha talat och diskuterat med hela befolkningen och därefter sovit över hela frukosten. Att Petersburg har frestelser att erbjuda framgår av bara en sådan sak, som att det på vårt eget hotell förekommer ett helt klientel av stadigvarande fnask. Vår danska reseledare hade konstaterat att de var luder redan under sin förra gruppresa hit för tre veckor sedan.

Följande dag var det dags för Eremitaget. Det regnade och hade regnat hela natten och såg ut som om det skulle regna hela dagen. Detta var ju den underbara sommaren då det regnade varje dag så in i Norden och ofta i dagar i sträck och inte minst i Petersburg, där det fanns så mycket myggor, att till och med alla danskarna i vår grupp blev ordentligt myggbitna varje natt inne på hotellet. De nästan skröt varje morgon med hur rödprickiga de var och hur mycket de måste klia sig. De lysande regnprospekten infriades. Det regnade hela dagen. Det blev den bästa tänkbara inomhusdag.

Naturligtvis är Vinterpalatset med Eremitaget imponerande. Men vad gör de med detta fantastiska konstpalats, världens största, som byggdes av kejsarinnan Elisabet som tsarernas slott? Jo, man tjänar pengar på det. Man drar in 20,000 turister om dagen, som då vallas i grupper om normalt minst 20 personer, oftast mera utan gräns uppåt. Alla dessa tusentals turistgrupper har då var och en sin guide på sitt språk som krampaktigt måste skrika och förstöra sin röst för att göra sig hörd i oredan, överrösta andra guider på andra språk och behålla sitt jobb. Alla dessa tusentals turistgrupper går in i Vinterpalatset genom olika ingångar och gör sedan olika turer inom palatset. De kolliderar med andra grupper, det blir förvirring, enstaka lättförvirrade personer tappar bort sin grupp och hittar den aldrig mer, av

dessa 20,000 människor i Vinterpalatset samtidigt uppkommer en olidligt tung och dålig luft samt värme, som gör att alla måste klä av sig mer och mer. Och det finns inga toaletter under hela kringvandringen. Närmaste toalett finns utanför utgången efter rundturen som tar tre timmar. I vissa salar och dörrar uppstår det köer, då ju ingen vill missa till exempel de två pyttesmå tavlorna av Leonardo da Vinci. De är ännu mindre än Mona Lisa, de är nästan miniatyrer, och vållar desto större köer och total förstoppning i hela turistgrupps-cirkulationssystemet. Flera grupper kan stå på kö i flera salar efter varandra för att få se dessa två pyttesmå tavlor och sedan raskt ryckas vidare bort ifrån dem av sina guider, som måste jäkta sina grupper vidare, då deras tid är skarpt begränsad. Där fanns någonstans någonting av Michelangelo, men jag fick aldrig veta vad eller var det fanns. Vi fick se Rembrandtsalarna men rycktes ifrån dem utan att någon fått se de finaste tavlorna, "Abraham offerar Isak" och "Danaë". Den ena efter den andra av danskarna i vår grupp började svettas, flämta, gå långsammare och långsammare, bli mer och mer vimmelkantiga och få det att gå runt i huvudet och stapplade slutligen halvdöda ut ur Vinterpalatset för att i hällregnet ge sig ut på sightseeingtur i båt på Nevan.

Ljuspunkten i denna cirkus, där vi som turister leddes som förslavade djur runt i manegen, var vår ryska guide Julia, som var utbildad guide i danska. Hon talade en utsökt danska. Man förstod varenda ord. Man förstod inte ett ord av vad alla de mumlande danska pensionärerna i vår grupp sludrade i skägget, men hennes danska var tydligare och klarare än rikssvenska. Det var en ständig underbar njutning att höra henne.

Därtill var hon mycket hjälpsam. Hon visste vart Nils och jag skulle gå i Petrogradskaja för att hitta Eino Hanskis olika barndomshem under andra världskriget fastän alla hans gator nu bytt namn, hon visste vart vi skulle gå för att hitta "Svenska huset" med att först leta oss fram till stadens enda gågata där svenska ambassaden och svenska kyrkan låg, och hon visste hur jag skulle leta mig fram till Dostojevskijs slutliga hem vid Vladimirkyrkan. Allt visste hon och hjälpte hon mig med. När danskarna droppet av och åkt ut för Nevan på sin regniga sightseeing från vattnet fick jag följa med den tomma bussen och henne tillbaka mot hotellet och stiga av vid gatan som ledde direkt mot Dostojevskijs hemkvarter, så notoriskt världsbekanta genom "Brott och straff".

Och det regnade. Hela Vladimirkagan var uppbruten, och man måste bitvis vada fram i lera ända fram till Vladimirska. Och det var som att vandra rakt in i Dostojevskijs värld för 135 år sedan. Sjabbiga kaféer, smutsig torghandel med nyslaktade renrakade kycklingar vandrande från hand till hand, tiggare och invalider, eländiga fruktgummor och taskspelare, men så en detalj som Dostojevskij aldrig fick uppleva - saluförandet av bananer. Det var det enda som skarpt skilde den närvarande tiden från Dostojevskijs.

Bakom Vladimirska har Dostojevskij fått en egen gata uppkallad efter sig, och där är han själv i början av allén som staty. Den är helt modern men ändå uttrycksfull och övertygande. Dock är det inte vid denna gata som hans hem ligger. Det ligger vid en liten tvärgränd och är ett alldeles vanligt och enkelt stenhus. Hela muséet uttrycker samma anspråkslösa renhet som graven.

Han flyttade in i denna bostad 1878 och levde där med sin familj under de sista 2-3 åren av sitt liv. Det var glädjande att se att han hade det så gott ställt under de sista åren. Bostaden var en rymlig femrummare, och den var mycket pietetsfullt återställd, så gott det gick, till vad den hade varit under hans tid. Där fanns hans skrivbord med skrivdon, hans tavlor på väggarna med Sixtinska madonnan och Getsemanedramat, där fanns hans cigarettask och fotografier av familjen på väggarna och mycket annat, som man samlat ihop i efterhand. I bostaden mitt emot fanns en permanent utställning över honom.

Av allt detta fick man ett mycket gott intryck av Dostojevskij som person. Vad han än skrev måste han ha varit något av en idealisk gentleman för ryska förhållanden, social, gästfri och familjekär, en sällsynt intellektuell begåvning som ställdes inför en ödets prövning av ohyggliga dimensioner och genom sitt författarskap lyckades vända den till en solskenshistoria trots allt. Han måste ha dött en lycklig man. Hans dödsmask vittnar om en nästan fullkomnad sinnesfrid, en man som utsatts för allt och klarat av allt.

Det fortsatte ännu regna i några timmar, men när danskarna steg i land från sin våta sightseeing på floden slutade det plötsligt regna, och under kvällen kom solen fram. Det blev en riktigt vacker kväll, och det var egentligen första gången vi fick se Petersburg i fullt solsken.

(del 4)

Vår danske reseledare slog under kvällen runt i stan på egen hand. Först gick han till Grand Hotel Europe och njöt där dyra stunder i baren tills det blev tråkigt. Därpå drog han till Astoria och satte sig där i baren, som var helt öde. Han drog därpå vidare till Angleterre och satte sig där i baren, men där fanns det bara luder. Ett av dem kom fram till honom i baren och frågade: "*Would you like a Sexy Cola?*" I stället för Pepsi Cola var det Sexy Cola som gällde bland ludren där. Sedan gick han hem.

Nils försvann ner i baren kring midnatt som vanligt. Klockan fem kom han till rätta igen på rummet tillsammans med en polare han funnit: en lagom pittoresk brottartyp utan örsnibbar, som genast satte på vår rums-TV med tillräckligt hetsig discomusik. Det enda de gjorde sedan där på rummet var att prata allvarligt nonsens och dricka öl. Jag låtsades sova. Jag ville varken göra scenen svårare med att försöka påstå någonting mot den främmandes intrång i mitt rum klockan fem på morgonen, och jag kände inte heller för att försöka göra det hela bättre. Tio över sex försvann brottartypen med alla de typiska karaktärsdragen för sitt skrå utom själva brottarlínet. Därpå kom Nils äntligen i säng.

Han kom upp igen precis en minut före tio, då frukosten skulle ta slut klockan tio. Han kom inte en sekund för tidigt till frukosten men precis två sekunder innan det var en sekund för sent.

Han berättade att nattens pittoreska och uppenbarligen erfarna brottare själv bjudit upp sig på rummet för att få det stora nöjet att där få dricka öl med Nils. Denne hade protesterat och sagt att det inte gick an då jag sov där, men brottaren utan öronsniþbar hade tydligen inte accepterat det argumentet och varit oemotståndlig i all sin lagoma pittoreskhet och fick sina öl med Nils på vårt rum mellan 5 och 6 medan jag krampaktigt låtsades hålla god min med att låtsas att inte vakna så fort de dundrade in.

Man påminner sig den gamla fina slagdängan "*Midnight in Moscow*" och alla legender om hur underbara nätter i Moskva kan vara, men jag kan försäkra allmänheten, att nätter i Sankt Petersburg kan vara precis lika oförglömliga. Det är nog bara där man kan få upp spontana brottare på rummet klockan 5 på morgonen.

Under tiden antar jag att vår danska reseledare gjorde nya rundor på stadens lyxkrogar och antingen fann fler ödsliga barer eller barer med bara fnask. Han kanske rentav provade någon generöst erþjuden Sexy Cola till sist.

(del 5)

Dagens utflykt gick till norra Petersburg med fästningen Peter Paul och Petrogradskaja. Trots solskenet sistlidna kväll var det nu åter hur regnigt och bedrövligt som helst, men vi gav oss ut ändå på vinst och förlust. Vi fick några

kraftiga regnskurar över oss då och då, som alltid kom lika plötsligt och fullständigt överraskande. (Detta var ju århundradets regnigaste katastrof-sommar.) Vi åkte tunnelbana till Gostinnyj Dvor och därifrån vidare norrut till Gorkijstationen, varifrån vi vandrade in på Peter Paul-området.

Till vår stora sorg och bestörtning var katedralen stängd alltid just bara på onsdagar, och denna dag var det onsdag. Därmed kunde vi inte besöka tsarerna, som fick vila vidare i sina gravar utan oss, och särskilt den för bara tre veckor sedan äntligen begravde Nikolaj II med sin familj. Vi fick besöka kistorna en annan gång.

Men en tsar mötte vi. Det var Peter den Store. Han var verkligen stor där han satt i brons i sin fulla längd mitt i parken, gammal, skallig och fasansfull. Skulpturen var modern men alldeles förfärligt övertygande i sin motbudande totala realism. Tsaren som ruinerade Sverige och byggde Petersburg blev bara 43 år och alltså 7 år äldre än sin jämnåriga kollega Karl XII. Men till skillnad från Karl XII var Peter ett monster. Han var 204 centimeter lång och hade alltså en jättes kropp men ett oproportionerligt litet huvud. På alla porträtt och avbildningar av honom har hans huvud förstorats och förskönats, för att disproportionen inte skulle märkas. Och detta monster var en sadist av Guds nåde. Så fort en av hans hovdamer fick tandvärk insisterade han på att själv få göra henne den stora äran att få riva ut hennes tänder. Han älskade att få riva ut tänder på sina hovmän och damer, då han tidigt fattat en förkärlek för tandläkaryrkets tångmetoder. Och sin egen son och arvinge pryglade han själv ihjäl för att han visste, att Alexej hade planer på att, så fort han själv blev tsar, flytta tillbaka huvudstaden till Moskva igen. Petersburg var ju tsar Peters huvudsakliga livsverk eller åtminstone kronan på verket, så man kan väl förstå att Peter inte kunde acceptera att hans son hade planer på att skrota det, - men ändå. Peter återinförde det av Ivan den Förskräcklige inrättade systemet med spioner bland folket, som rapporterade allt statsfientligt till tsaren, samt ett utvecklat och synnerligen uppmuntrat angiverisystem, så att redan på Peters tid kunde folk inte tala privat med varandra utan fara för livet. Huvudmannen för oppositionen mot alla denne tsars förtryckarmetoder var tsarevitj Alexej, och de flesta av hans anhängare fanns inom kyrkan. Peter mördade sin son, drog in kyrkans privilegier och gjorde sig själv till dess överhuvud, vilket tsaren förblev till 1917.

Och detta vanvettiga monster av sadism och ovanlig företagsamhet sitter alltså staty på Peter Paul framför fästningen som innehöll Rysslands enda fängelse som var värre än Sibirien, där de flesta fångar dog av skörbjugg, det enda som kunde frälsa dem från deras livstidsstraff. Nu sitter Peter själv här för evigt som fånge i sitt eget fängelse i all sin groteska vidrighet med sitt förkrympta huvud i naturlig storlek, flintskallig, åldrad i förtid, galen och evigt döende i sin grämselse över sin mördade son.

Vi vandrade från Peter Paul upp till kvarteren vid Leningatan där vår vän Eino Hanski hade växt upp och upplevat belägringen av Leningrad 1941-44, under vilken 600,000 människor svalt ihjäl i staden. Kvarteret finns kvar på Leningatan 13, synbarligen endast nödortfiktigt åtgärdat och underhållet sedan kriget, men i bottenvåningen mot gatan låg ett antikvariat. Nils gick in och talade med innehavaren och berättade om Hanski. Hon hade inte haft en aning om att en i Sverige känd finsk-rysk författare hade bott i huset under den digraste provningstid som kanske någon miljonstad någonsin gått igenom under så lång tid.

Vi sökte sedan upp Einos andra adress: Tjorsagatan 42. Svårigheten är att alla gator från den tiden nu har andra namn. Av Julia, vår underbara danskspråkiga ryska guide, fick jag veta att den gatan numera heter Malaja- någonting. Vi hittade en gata på ungefär rätt ställe som hette Malaja Pusjkarskajagatan, men dess gatunummer gick bara upp till 36. Vi hittade ingen annan Malaja-gata i närheten och måste ge upp vidare efterforskningar. Saken tenderar att bli ett av Sankt Petersburgs många olösliga mysterier.

(Mysteriet löstes sedermera i Göteborg: Tjorsagatan heter numera Malij Prospekt.)

Trötta efter dagens plaskiga vedermödor under ständiga överrasknings-duschar, som om vädret bevakat oss för att överfalla oss alltid precis när vi var som mest oförberedda, tog vi in på ett kafé och återhämtade oss en aning innan vi åter begav oss ner i underjorden för att där finna tillräckligt regnskydd och vägen hem till hotellet.

(del 6)

Vi återvände hem med tunnelbanan, men då middagen idag var tidig, då alla danskar skulle gå på Mariinskij för 55 dollar, så fick jag tid att på egen hand ge mig ut på staden under kvällen. Jag åkte då ut till Siennaja, Hötorget, platsen för finalen i Dostojevskijs roman "Brott och straff", när Raskolnikov mitt på torget kysser gatstenarna och bekänner sitt brott för hela torget, som tar honom för en dåre, vilket förstås han är, men en ärlig sådan.

Jag har aldrig upplevat så mycket liv i Sankt Petersburg som det var ute på Siennaja. Torget är stort, och där var en marknadsfest utan like. Överallt var det folk i farten med olika ting. Två musikanter, den ena med dragspel, den andra med gitarr, höll en underbar konsert med fart och kläm för allt folket medan båda sjöng till i fullständigt uppsluppen musikantglädje. Hade jag haft kameran med mig hade jag där fångat resans bästa bild. Ett fyllo råkade slå sönder sin fulla flaska mot en bodknut, varpå han förargad sparkade vodkaflaskbitar över hela torget. Vackra ungdomar, tiggargummor, smarta affärsmän, hela skalan av allt mänskligt liv fanns här på Siennaja, platsen där Raskolnikov slutligen sonade sitt brott. Under 1860-talet bodde Dostojevskij här i närheten och skrev där sin roman, och alla Raskolnikovs promenader i staden rör sig omkring Siennaja och utmed kanalerna, främst Griboriedovkanalen, därifrån.

Jag följde denna idylliska kanal till Teatertorget för att spana in Mariinskij och fortsatte därifrån till Isakstorget med Isakskatedralen och hotell Astoria. Därifrån gick jag till Dekabristtorget och Bronsryttaren, som onekligen är en effektfull staty, vad man än må tycka om typen den föreställer. Man kan trösta sig med att det var Katarina II som lät uppföra statyn. Hon är hela denna enorma sjuka och absurda stads stora försonande faktor för alla tider. I sin största opera "Spader Dam" är det inte Pusjkins utan hennes tid som Tjajkovskij sökt sig till och velat ge sin hyllning om inte föreviga.

Därifrån återvände jag längs Nevan förbi Vinterpalatset och Eremitaget, dök in i den underbara Sommarträdgården och passerade sedan Konsternas Torg med Ryska Muséet och Pusjkinstatyn på vägen tillbaka till Gostinnyj Dvor och metron tillbaka till hotellet. Det hade varit en idealisk tretimmarspromenad i fullkomligt sagolik solnedgång, och jag beklagade bittert att jag lämnat kameran hemma denna resans kanske enda riktigt vackra afton.

Sankt Petersburg är en solnedgångsstad. Hela staden vätter åt väster och är som gjord för att översköljas och förgyllas av de allra vackraste solnedgångar, särskilt under sommaren, och kanske särskilt under röt månaden, då Raskolnikov irrade omkring i staden under extatiskt grubblande över sin stora uppgift i livet, som bara var ett högst tarvligt och onödigt brott.

Den sista torsdagen verkade det dock vara vackert väder på riktigt för första gången. Åtminstone såg det ut så och började det så. Jag begav mig till Ryska Muséet, det flotta palatset med vita pelarrader och Pusjkin utanför på en sockel i en teatralisk gest full av poetisk recitation, där jag besåg de helt inhemska samlingarna under två timmar. Den ryska konsten började tydligen med Peter den Store och talrika ensidigt förskönande avbildningar av honom. Hans ansiktsuttryck har bara

två variationer: antingen är han vred på gränsen till vansinne, eller också ser han krampaktigt lidande ut, som om han var allvarligt störd i sitt innersta, vilket han hade skäl till att vara.

Mera behaglig var konsten under Katarina II, då det tydligen även förekom andra porträtt än bara av henne. Hon var ingen skönhet precis, men alla porträtt och statyer av henne utstrålar en omisskännlig mänsklig värme och konstruktiv omtanke, som av en mycket god moder. Den karaktär hon kommer närmast är väl drottning Elisabet I av England. Båda betecknade sig som mödrar för sitt land och sitt folk, som de uppriktigt älskade.

Paradporträttet av tsar Paul I, hennes misslyckade son, är pinsamt avslöjande. Han var obeskrivligt ful med sin tillplattade uppnäsa och sin mycket dumma uppsyn. Till och med dären Peter III såg bättre ut. Alexander I, Nikolaj I och Alexander II saknar man sedan, men det finns två underbara porträtt av Alexander III och Nikolaj II vardera. Alexander III framställs läsande en rapport, en Herkules med vulkaniskt obegränsad energi, den siste duglige tsaren och kanske den dugligaste, som själv kunde hjälpa till att lyfta järnvägsvagnar tillbaka på spåren när hans tåg spårat ur. På detta ytterst karakteristiska porträtt får man just det intrycket, att han när som helst kan explodera av kraft och energi.

Nikolaj II ser likadan ut på båda sina porträtt: utsägligt blid och snäll. Han är en skönhet. Han var tsaren, som före sitt bröllop med prinsessan av Hessen var obrottsligt trogen sin balettdansös till älskarinna, den polska ballerinan madame Kshessinska, som levde till efter det andra världskriget. Hon brukade berätta, att han var den sista gentlemannen i Europa, som under pauserna i teaterföreställningen tog på sig hög hatt och ställde sig vid orkesterdiket för att kolla in hela publiken, ett vanligt bruk i Paris under Napoleon III:s tid. Den siste tsaren dog med de sista romantiska traditionerna från 1800-talet.

Målaren av Nikolaj II:s båda porträtt är Ilja Repin, 1800-talets kanske främste porträttmålare. Han har målat Tolstoj, Musorgskij och andra men är kanske mest känd för sina monumentalmålningar av kosacker, pråmdragare vid Volga och andra folksliga motiv. Man ser på hans konst att han hade en stor ukrainsk humor. Han verkar nästan vara den ende glade konstnären i hela 1800-talets Ryssland, utom Gogol, ibland, (också från Ukraina).

Några andra ryska konstnärer lägger man också märke till. Det är främst Repins lärare Kramskoj, en nästan lika lysande porträttist, den bedårande landskapsmålaren Sjiskin och den dramatiska monumentalmålaren Brullov, som till exempel har målat "Pompeii's sista dagar" med eldsprutande vulkan, rasande stad och alla människor i kaos och plötslig panik. Av modernisterna är den som mest skiljer sig från allmänt kaos och dunkelt bluffmakeri resenären Nikolaj Roerich, som målade sagomotiv och exotiska motiv från sina resor främst i Himalaya i en mycket skarp kolorit och expressionistisk tydlighet, som ibland påminner om Gallén-Kallela, som dock är bättre.

Från Ryska Muséet gick jag till "Kyrkan på Blodet", den kyrka vid Griboriedovkanalen som uppfördes på stället där tsar Alexander II mördades. Jag ställde mig i den långa kön för att få betala 15 rubler i inträde, och när jag kom fram till kassan frågade kassörskan mig om jag var turist. Jag kunde inte neka och hänvisades då till ingången. Jag hade alltså stått förgäves i den långa kön. Vid ingången krävdes jag på 100 rubler för att jag var turist. Bara ryssar släpptes in för 15 rubler. Jag gav demonstrativt fan i alltihop. Hemma fick jag senare veta att flera av danskarna reagerat precis som jag.

(del 7)

Från Ryska Muséet gick jag till "Kyrkan på Blodet", den kyrka vid Griboriedovkanalen som uppfördes på stället där tsar Alexander II mördades. Jag ställde mig i den långa kön för att få betala 15 rubler i inträde, och när jag kom fram till kassan frågade kassörskan mig om jag var turist. Jag kunde inte neka och hänvisades då till ingången. Jag hade alltså stått förgäves i den långa kön. Vid ingången avkrävdes jag på 100 rubler för att jag var turist. Bara ryssar släpptes in för 15 rubler. Jag gav demonstrativt fan i alltihop. Hemma fick jag senare veta att flera av danskarna reagerat precis som jag.

Därifrån gick min promenad till stadens enda gågata, där den svenska kyrkan Sankta Katarina låg jämte Svenska Ambassaden och kanske ett beryktat Svenskhus. Kyrkan, övertydlig som sådan, var numera "Fysikaliskt Museum". Den hade ännu inte ens börjat återförkyrkligas. Bredvid låg ambassaden. Den var stängd torsdagar, och det råkade vara torsdag denna dag. Bakom denna låg Svenska Gränden med Svenskhuset, men detta Svenskhus inrymde ingenting svenskt. Där låg en del finska firmakontor, men det var det närmaste något kunde komma i det så tydligt namngivna "Svenskhuset".

Därefter fortsatte jag mot Isakskatedralen, väl medveten om risken att bli utsatt för samma behandling där som vid Blodskyrkan. Jag ville dock ge Isak en chans och ställde mig i den ryska kön för att få betala skäligt inträde. När jag kom fram till kassan sade jag ingenting utan bara gav kassörskan pengarna. Hon höll då en föreläsning för mig som jag inte begrep ett ord av, men till slut förstod jag att hon ville veta om jag arbetade i Ryssland. Jag svarade "Finlandia" bara för att säga något. Hon svarade med en ny obegriplig föreläsning, men hon gav mig en biljett, och jag fick gå in på ryska villkor. Det hade varit intressant att få veta vad allt hon egentligen hade berättat för mig.

Kyrkan är vackrare inuti än utanpå. Ingenting är mera västerländskt i Petersburg: den påminner direkt om både Peterskyrkan och St. Paul's Cathedral. Och den är magnifik. Andra ortodoxa kyrkor må vara vackrare, men Isaks-katedralen är ofrånkomligt den pampigaste och grannaste.

Precis när jag var färdig därifrån förmörkades himlen av svarta moln. Jag hann precis få några dramatiska bilder över Mojkakanalen innan stormen bröt ut med forsande ösregn. Att bege sig vidare utan paraply mot Pusjkins och Jussupovs hem var ej mer att tänka på. Det var bara att ta skydd i tunnelbanan och åka hem.

På kvällen var det balettafton på Alexandrinskijteatern, som är mindre men också äldre än Mariinskij, den bättre kända. "Giselle" gavs med Adolphe Adams musik, och man grät sig igenom hela första akten. Föreställningen var 100% procent tillfredsställande och övertygande med romantiska kulisser och den perfektaste tänkbara klassiska stilrenhet. Det var ett fullvärdigt sätt att fira den sista kvällen i Petersburg på.

I foyern under pausen fanns det minst tre olika barer med vin, champagne, whisky, cognac och egentligen hela den balettrepertoaren. Man kunde även gå ut på terrassen och sätta sig där, och man kunde sitta inomhus i ett kafé. Egentligen var det på detta sätt omöjligt att undvika att få något att dricka i pausen.

Ridån gick ner för andra akten och sista kvällen i Petersburg. När publiken skulle forsa ut ur teatern möttes den av ett värre forsande regn utanför. Få hade paraplyer. Det blev fullständig förstoppning och kortslutning, och alla utgångar tillkorkades av naturlig tveksamhet. Det blev ett värre kaos än vid föreställningens början, då många tyskar och koreaner inte hade funnit sina platser och ännu lekte "Hela havet stormar" när allt blev mörkt och ridån gick upp. Men värst hade amerikanerna varit, som med sin högljudda framfusighet dominerat hela publiken och ställt till kaos vid alla programköp och barer med sina schackranden och insisteranden på att få betala

dollarpriser i rubler. Man kan då förstå, att vissa ryssar finner det skäligt att av sådana turister begära 100 rubler i inträde till ställen som Blodskyrkan. Ryssarna har vant sig vid, att där det finns mycket dollar finns det amerikaner som skämmer ut sig, men de köper dollarna.

När vår danske reseledare kom för att hämta oss vid teatern var det omöjligt för honom att fullgöra sina skyldigheter mot oss på grund av ösregnet - han hade inte heller något paraply. Han vände sig då till en gammal krigsveteran, som stod mitt i hällregnet under sitt trygga paraply, och bad att få köpa det. Gubben vägrade. Då föreslog dansken honom, att han för varje person han förde från teatern till bussen under gubbens paraply denne skulle få en hel dollar. Detta gick gubben med på. Sålunda räddades vi genom syndafloden från vår strandsatthet i teatern till bussen genom en krigsveterans slitna paraply, vilket gubben tjänade en för hans omständigheter ordentlig förmögenhet på, vilket han förvisso var värd. Han behövde inte ens skiljas från sitt gamla paraply.

Följande morgon var det vackert väder när vi skulle anträda vår avfärd från Ryssland. Vår käre reseledare hade haft en sömnlös natt, då det efter teatern hade påfunnits att bussens nummerskyltar hade stulits. Detta innebar ju betänkliga problem: utan nummerskyltar skulle vår buss knappast få lämna Ryssland. Vår skicklige veteranreseledare gav sig dock i kast med problematiken och satt uppe till halv 2 hos ryska polisen tills allt hade gjorts som kunde göras, alla byråkrater fått fullständiga rapporter, vårt bilnummer meddelats hela Ryssland och alla gränsvakter längs alla gränser, och det var grönt ljus igen för bussen att rulla ut ur Ryssland med eller utan nummerskyltar.

(del 8 och definitiv avslutning)

Avfärden från Petersburg skedde i strålände solsken. När vi nu skulle sitta inne i en buss hela dagen igen var det så gott väder som vi inte hade haft under hela veckan. Dessutom hade Svend fått chockuppgifter i telefon om att det igår hade tagit fyra timmar för en dansk buss att passera gränsen. Därför kunde vi inte stanna till i Viborg, som vi hade tänkt.

Vi passerade alltså Viborg i flygande fläng och kom sedan genom gränsen på en timme. Våra så utförligt tillknopade visumrapporter om hur mycket valuta vi medförde i dollar, kronor, rubler och mark ville gränspoliserna inte ens se åt. Plötsligt var vi inne i Finland igen.

Kontrasten mellan de två länderna är slående. På den ryska sidan fattigdom, elände, smuts, förfall och en omätlig nedskräpning överallt; på finska sidan välstånd, prydighet, renhet, glädje, käckhet och sprudlande framåtanda. Det är en gränspassering av samma slag som mellan Turkiet och Grekland.

Småningom aktualiserades problemet om jag skulle hoppa av i Finland för att bege mig ner till Sarvsalö eller inte. Jag kunde ha gjort det. Vi passerade avtagsvägen ner till Pernå, där jag hade goda vänner, som det bara skulle ha varit tre kilometer att gå till från huvudvägen. Därifrån hade jag sedan med god sannolikhet kunnat få lift de 45 kilometrarna till Sarvsalö. Men jag blev medveten om denna möjlighet för sent, och chauffören kunde inte stanna utan förvarning mitt på vägen.

Den andra möjligheten var i Gammelby. Av en händelse stannade vi till där för en kaffepaus. Därifrån var det bara 3 mil till Sarvsalö, och jag hade nog kunnat lifta direkt. Vad som avhöll mig var flera faktorer som manade mig att fortsätta.

Dels väntade mycket arbete på mig i Göteborg. Det var väl det viktigaste. Men en annan väsentlig faktor var att Nils var utan pengar, och jag var den närmaste till hands att ta ansvar för situationen. Han hade allt som allt 3 mark och 5 kronor kvar fastän han tagit med mycket mera pengar än jag, medan jag hade mer än 1000 kronor kvar. Ej heller kunde jag låna honom pengar och hoppa av, då det jag sedan hade

kvar inte skulle kunna betala en Finlandsvistelse med extra hemresa. Hemresan med danskarna var ju redan betald.

Så det blev till att fortsätta. Det var det enda vettiga att göra. Vi passerade motorvägen norr om Borgå, och jag såg längtansfullt bort mot Domkyrkans tak i fjärran - att hoppa av med Borgå inom avlägset synhåll hade varit den tredje möjligheten.

I Helsingfors skulle danskarna göra sightseeing. Det blev både Tempelplatsens Klippkyrka och Sibeliusmonumentet, varunder tiden gick. Sedan visade sig trafiken i Helsingfors centrum vara helt omlagd, så att bussen inte kom fram någonstans, och tiden gick. Halv sex kom vi fram till Siljaterminalen, varefter vi fick skynda ombord under allmänt kaos; och Nils och jag, som enkom betalat för en 2-personshytt, fick en tredje person in i hytten, som betalt för densamma. Ingen kunde reda ut den härvan och allra minst expeditionen ombord.

När vi följande morgon rullade iväg mot sydväst i riktning Göteborg förblev vädret exemplariskt och gassande, men väster om Vättern började skyarna mörkna. Våra värsta farhågor slog in: hemma i Göteborg var det åter ihållande spöregn utan pardon i tryckande novembermörker och knappt elva grader varmt (i början av augusti). Denna sommar eller rättare sagt gröna vinter var åtminstone konsekvent i sitt envisa framhårdande att vägra förneka sig.

Höjdpunkten av resan hade givetvis varit balettaftonen på Alexandrinskijteatern från 1832, men även det litterära Petersburg lämnade outplånliga intryck. Det var inte bara Pusjkins, Gogols och Dostojevskijs stad men även Edith Södergrans, Tito Collianders och Eino Hanskis, och de tre finländarnas stad var exakt samma stad som ryssarnas. Man erinrar sig att det första Petersburg var en svensk stad kallad Landskrona som Torgils Knutsson byggde år 1300 och som följande år förstördes av ryssarna. Nyen och Nyenskans (mitt emot Smolnyjinstitutet på östra stranden av Neva) kom senare, där Gustav Adolf tillbringade en vinter med jul och nyår tillsammans med Axel Oxenstierna år 1617. Gustav Adolf var den förste som insåg ortens placeringens oöverskådliga betydelse, och han gjorde vad han kunde för att utveckla den i svensk regi. Nyen är det svenska namnet på Neva. Orten förblev svensk ända tills Peter den Store tog den 1703 och lät bygga sitt Petersburg. Från 1300 till 1703 fanns det alltså bara svenska befästningar där, och Petersburg har bara funnits i 295 år, och den har från början varit mera internationell som stad än rysk, då den mest byggdes av italienska, franska, holländska och tyska arkitekter.

Naturligtvis har Pusjkin, Gogol, Dostojevskij, den ryska konsten och den ryska baletten satt sin evigt outplånliga prägel på staden, och må denna ryska prägel aldrig avmattas. Men Södergran, Colliander och Hanski bygger vidare på den stora ryska litterära traditionen och utvecklar den och bevisar med sin litterära vittnesbörd att Petersburg även är en nordisk stad, och den var nordisk långt innan den blev rysk. Vilka ryssar har satt sin prägel på staden under 1900-talet? Egentligen (utom baletten) bara bluffen Majakovskij, i viss mån Gorkij och den gnisslande dissonansprofeten Sjostakovitj med sin Leningradsymfoni. Men hela Leningradkapitlet förblir hopplöst en parentes, som står helt utanför det eviga Petersburg, och som staden idag helst inte vill kännas vid utan bara glömma. Och Pusjkin var son till en mulatt, Gogol var ukrainare som aldrig trivdes i Petersburg, och Dostojevskij hade finlandssvenskt och litauiskt blod - Dostojevo ligger i Litauen. Därav kan man dra den inte helt felaktiga slutsatsen, att Petersburg trots allt är mindre en rysk stad än en nordisk.

Ser man den som en nordisk stad framstår den utan jämförelse som Nordens vackraste. Endast Stockholm hade kunnat mäta sig med dess skönhet, om man på 60-talet inte hade fördärvat hela centrum. Petersburg lämnades i fred av två världskrig, Lenin övergav staden för Moskva och skonade den därigenom från annan kommunistisk vandalisering än bara namnbytet till Leningrad, och Mannerheim

vägrade i andra världskriget att delta i en eventuell tysk-finsk stormning och erövring av staden. Mannerheim kallade staden för "Nevastaden" och tog därmed avstånd från båda de modernare benämningarna Petersburg och Leningrad.

Så har vi Joseph Brodsky, den senaste store litteräre representanten för "Nevastaden", som flydde från sitt land och bytte språk. Tyvärr fick han inte uppleva 90-talets återgång till en ny klassisk era för Sankt Petersburg med restaurerat kejserligt namn och med rang som inte bara Rysslands mest internationella stad utan även som dess kulturella huvudstad.

Lev vidare, Sankt Petersburg, med din skönhet och din ojämförliga kulturrikedom, som ett exempel inför hela världen på att stil, skönhet, livskvalitet och andlighet fortfarande fungerar i vår illa medfarna värld och att de till och med kan bjuda ett sådant barbari som 1900-talets stormar spetsen och överleva med den äran.

(Augusti 1998.)

JBW i Ryssland.

"Så har då även jag till slut förfallit till den maximala flugigheten nu för tiden och skaffat mig E-mail. Jag känner mig som en prostituerad, som hälsas välkommen i bordellen. Jag måste dock be dig att aldrig lämna ut min adress till någon annan. Vill någon okänd skriva till mig får han skicka via dig tills jag har lärt känna personen i fråga. Jag vill inte kommunicera med någon annan än med dem som jag själv vill kommunicera med.

Som du vet återbesökte jag Ryssland under våren för första gången på många år. Jag ville främst orientera mig i den nya situationen under Vladimir Putin. Som resultat av resan skickar jag dig en intressant intervju som jag hade med den numera åldrande Mikhail Gorbatsjov. Vi har ju båda alltid beundrat honom, så jag antar att intervjun kan vara av lika stort intresse för dig som den var för mig. Den var helt "off-hand", jag fick ta allt ansvar för intervjun och dess konsekvenser själv, han kunde inte själv ta något ansvar för alla ofilmade privat- och piratintervjuer han utsätts för, så du måste acceptera att intervjun helt saknar hans "imprimatur", hans formella godkännande.

JBW Jag har förstått att ni gett Vladimir Putin ert fulla stöd.

MGDet har jag gjort helhjärtat för Rysslands skull.

JBW Utländska journalister har påstått att han själv genom säkerhetstjänsten genomfört bombningen av hyreshusen i Moskva under hösten för att genom ett offensivt krig mot Tjetjenien befästa sin makt.

MGJa, jag har sett sådana nyhetsprogram. Det får inte vara så. Jag medger att det kan vara så, men det får inte vara så. Ryssarna har alltid haft en förmåga att manipulera med sanningen. Det började redan med Potemkinkulisserna, och under Stalin utvecklades konsten att med tekniska hjälpmedel omskapa historiska fakta efter eget skön till fulländning. Bombningarna kan ha varit fula politiska tricks, men det kan inte bevisas. Man kan inte gå längre än till att acceptera att misstanken finns där och att den inte kan utplånas.

JBW Har ni någon personlig uppfattning om Putin?

MGJag respekterar hans hederliga sidor. Han har en god och konstruktiv vilja. Att han även har mindre respektabla sidor är oundvikligt för en rysk politiker. Han är i alla fall bättre än Jeltsin.

JBW När ni tänker tillbaka på kuppen i augusti 1991, hur skulle ni kommentera den idag?

MG Jag har aldrig upphört att beklaga den. Dess mest katastrofala resultat för min egen del var att den tog min hustrus liv - hennes sjukdom började där. Det var inte en lätt sak att lotsa Sovjetunionen ut ur diktaturens förödande återvändsgränd mot en mer konstruktiv demokratisk framtid under 80-talet, men de kommunistiska kuppmakarna försökte förstöra hela det arbetet, och det var inte långt ifrån att de hade lyckats. De skador de åstadkom var oreparerbara. Inbördeskriget 1993 med parlamentet mot Jeltsin var kanske den svåraste tragedin som följde av kuppmakarnas vanvett.

JBW Ändå genomfördes kuppöversöket av män som ni själv tillsatt på deras höga poster.

MG Ja, det var mitt stora misstag som president. Som politiker var jag inte tillräckligt misstänksam mot mina närmaste.

JBW Jeltsin har lämnat politiken, men ni håller er kvar, fastän ni aldrig mer kan få någon makt. Vad får er att fortsätta?

MG Tack för den frågan. Jag fortsätter att känna ansvar, och det är väl det som driver mig vidare. Pliktkänslan är som en drog som håller en kvar i ekorrhjulet för alltid. Det spelar ingen roll om mina ansträngningar ger något praktiskt resultat. Jag är vid det här laget van vid att göra fiasko. Kuppen '91 upplevde jag som mitt livs stora oförlåtliga fiasko. Jag kände det som mitt fel att den alls kunde äga rum. Det hände under mitt ansvarsbefäl. Efter det spelade ingenting längre någon roll, och mina andra kolleger från den tiden, Reagan och Kohl, har gått ännu olyckligare öden till mötes än jag. Det viktiga är att man aldrig upphör att leva upp till sin egen konstruktiva vilja, om den en gång finns där. Jag betraktar er som ryss fast ni inte är det, ty ni känner den ryska mentaliteten. Den är i grunden mystisk. Därför kan ni kanske förstå mitt resonemang. Jag tror på den enskilda goda individens allsmäktighet. Jag tror att hon kan åtgärda världens överväldigande problem med kärnvapenarsenaler och global miljöförstöring. Jag tror att dessa problem kommer att åtgärdas även om det kanske inte sker på det sätt som vi idag tror är möjligt. Jag tror på människans obegränsade psykiska förmågor. Jag tror att en enda individs goda vilja kan ha större betydelse för världen än en etablerad politikers ansvarlösa handlingar. Ju äldre jag blir, desto mer börjar jag även tro på bönen kraft. Jag börjar visserligen bli trött och gammal, och det är naturligtvis bara de konkreta realpolitiska åtgärderna som ger resultat, men bakom allt som sker finns andliga krafter som ingen kan beräkna, och det är där i tankens ideella värld som de viktigaste initiativen tas. Allting börjar där. Det som praktiskt sker är sedan bara lavinens rullning. De viktigaste insatserna i historien har alltid varit tankens skapelses barn. Därför spelar det ingen roll hur maktlös jag är med mitt lilla institut. Jag gör i alla fall något, även om det mest bara är symboliskt; men jag anstränger mig för att fortsätta vara konstruktiv.

JBW Om ni vet så mycket, Mikhail Sergejevitj, kan ni säkert också en aning spekulera i framtiden. Vad tror ni om utvecklingen i Kina och den muslimska världen?

MG Ingenting gott. Båda är potentiella varbölder. Jag tror att en situation som den i Kosovo kommer att te sig som en oskyldig damtillställning mot de oöverskådliga konflikter som Kina och den muslimska världen kommer att leda till.

JBW Vad bör göras?

MG Liksom alla atomvapen bör desarmeras bör även Kina och hela den muslimska världen desarmeras.

Men nu har jag sagt för mycket. Jag får inte utlåta mig om sådana saker i en intervju. Jag hoppas verkligen inte att ni sprider mitt ord.

Vårt samtal blev därefter mera intimt, och jag kan inte återge resten. Det här kanske i alla fall kan ge en aning om vad vi talade om."

- JBW.

(Johannes har förstås översatt intervjun från ryska, och man får förmoda att även mycket av samtalet gått förlorat i översättningen och dess förmodade förkortning. Dessutom har den redigerats av oss. "Intervjun" är alltså knappast att betrakta som mer än ett fragment. *red. anm.*)